

Deel 1

BIJLAGEN

BIJLAGE 1 - behorende bij deel 1 van deze nota (Beleid)

Evaluatie welstandsnota 2004

De huidige welstandsnota dateert uit 2004. In dat jaar was er voor het eerst de verplichting volgens de woningwet om een welstandsnota op te stellen. De onderlegger van de welstandsnota 2004 is de ruimtelijke structuur van Almelo en de waardering daarvan. In de nota is een kenmerkenkaart en een waardenkaart opgenomen. De stad is verdeeld in 'welstandscategorieën' op basis van identiteit zowel met betrekking tot de stedenbouwkundige als architectonische kenmerken. Bij elke categorie zijn de welstandscriteria geformuleerd. De criteria maakten het mogelijk de huidige ruimtelijke kwaliteit te behouden en waar mogelijk gewenste toekomstige ontwikkelingen te begeleiden.

De huidige nota kent 20 welstandscategorieën, namelijk:

1. Lintbebouwing
 2. Binnenterreinen en achtererven
 3. Stadsstraten
 4. Arbeiderswoningen
 5. Tuindorpse en tuinstedelijke ensembles
 6. Stadse villa's
 7. Stadse burgerwoningen
 8. Stratenrijen en portieketagewoningen
 9. Stempelbuurten
 10. Woonerfbuurten
 11. Regenboogbuurten
 12. Vrije kavelbuurten
 13. Complexen in 't groen
 14. Nieuw stadscentrum
 15. Megastores centra
 16. Historische en monumentale industriële objecten
 17. Representatieve werklocaties
 18. Bedrijfsterreinen
 19. Landgoederen, buitenplaatsen en sportparken
 20. Boerenerven en landelijke woningen
- Daarnaast zijn er sneltoetscriteria, reclamebeleid en criteria voor antennemasten. De welstandsnota 2004 hebben we geëvalueerd op de volgende aspecten: de opzet van de nota, de gebruiksvriendelijkheid van het welstandsbeleid voor inwoner en welstandscommissie (efficiency en effectiviteit) en de volledigheid van de nota.

Hieronder zijn de bevindingen samengevat.

Praktisch

- De kaart is destijds met de hand ingetekend. De witte vlekken op de kaart zijn niet toegewezen aan een welstandscategorie, en kunnen niet worden getoetst.
- De huidige nota is door het ontbreken van een index moeilijk te lezen.
- In de huidige nota begint elke categorie met een bladzijde met foto's. Bij de foto's staat niet aangegeven waar de foto is genomen en wat de karakteristieke kenmerken zijn. Het doel van de foto's is niet duidelijk.
- De beeldkwaliteitsplannen, die onderdeel zijn van de welstandsnota, zijn na realisatie van de betreffende gebouwen, vaak niet meer van toepassing. Dit dient te worden geactualiseerd in de nieuwe nota.
- Voor de witte gebieden is, toen ontwikkelingen zich voordeden, een

welstandscategorie bepaald. De huidige welstandskaart is niet bijgewerkt en dus niet meer actueel.

- De stad is verdeeld in 20 categorieën met welstandscriteria. Voor de huidige 20 welstandscategorieën zijn de stedenbouwkundige verschillen bepalend geweest. Er is minder gekeken naar overeenkomsten. Bij sommige categorieën zijn de ruimtelijke verschillen inderdaad erg klein, zodat de welstandscriteria en welstandstoets eerder verwarring geeft dan bijdraagt aan een helder en transparant welstandsbeleid.
- Veel criteria komen bij elke categorie terug. Verschillen in categorieën zijn daardoor minder duidelijk.
- In een aantal gevallen zijn de criteria bij de categorieën uitermate gedetailleerd. Bij situaties, die net even afwijken van de stedenbouwkundige context van een categorie, biedt de nota geen ruimte voor ontwikkeling en vernieuwing en het vrijer omgaan met de stedenbouwkundige context en architectuur.
- Criteria zijn niet altijd even helder en duidelijk voor de inwoner. Soms zijn de criteria bijvoorbeeld te vaag, zoals "het gebouw dient zich enigszins te onderscheiden van de overige bebouwing". Daardoor kost begeleiding meer tijd en geeft frustraties bij de inwoner. Dit kan efficiënter.
- Bouwwerken, die een zelfstandige positie innemen in een buurt, zoals een brug of een kunstobject, kunnen niet aan de criteria van de welstandscategorie worden getoetst. Een toetsingskader met algemene criteria ontbreekt.
- De meeste bestemmingsplannen zijn geactualiseerd. Er dient te worden nagegaan in hoeverre de welstandscategorieën en -criteria nog zijn afgestemd op de actuele bestemmingsplannen.
- In het buitengebied zijn de categorieën juist erg ruim gekozen, waardoor de toetsing vaak lastig en willekeurig is. De intensieve veehouderij vraagt een andere benadering dan een landelijke woning. Ook de rood-voor-rood regelingen waarbij nieuwe woningen bij bestaande woningen worden gebouwd, is een nieuwe stedenbouwkundige typologie in het buitengebied, die om een zorgvuldige inpassing vraagt in het landelijk gebied.
- Als in een straat een nieuwe bebouwingstypologie wordt geïntroduceerd door bijvoorbeeld bij vervangende nieuwbouw bij sloop, dan ontstond meestal de behoefte om aanvullende criteria te formuleren. Hiervoor is een apart raadsbesluit nodig om de criteria als toetsingskader te gebruiken.

Reclame

- De eisen in de welstandsnota voor reclame zijn zeer complex en niet eenduidig geformuleerd. Dit leidt regelmatig tot discussies in de welstandscommissie, laat staan dat een leek hiermee uit de voeten kan.
- De afgelopen 9 jaar is een wildgroei ontstaan aan reclame aanduidingen, vooral in de binnenstad. Onder andere door de lage prioritering in het handhavingsbeleid en de strenge en complexe welstandsregels op reclame is het bijna gebruikelijk geworden dat ondernemers illegaal reclame plaatsen.
- Tevens zijn vormen van reclame-uitingen verder ontwikkeld waardoor de regels m.b.t. reclame in de nota zeer verouderd zijn. De ondernemer die reclame-uitingen aanvraagt met een omgevingsvergunning krijgt vaak te maken met negatieve welstandadviezen. Het college van B&W heeft de afgelopen jaren vele keren afgeweken van het welstandsadvies omdat de commissie, al dan niet gewenst, negatief moest adviseren.

BIJLAGE 2 - behorende bij deel 1 van deze nota (Beleid)

Juridisch en organisatorisch kader

2.1 - Wat is welstand

Ruimtelijke kwaliteit van de leefomgeving is iets wat ons allen aangaat en waar velen een grote betrokkenheid bij hebben. Een gemeente heeft een verantwoordelijkheid (wettelijke taak) voor het toezien op een gezonde, veilige en aantrekkelijke leefomgeving. Voor het toezien op die taken beschikt de gemeente over veel instrumenten, waarvan er één uiterlijk/de architectuur van bouwwerken, namelijk het welstandsbeleid. Dit is anders dan bijvoorbeeld bij een bestemmingsplan, waar alleen de regels voor gebruik van gebouwen en de gronden, maximale/minimale hoogtes, omvang en situering van bouwwerken, zijn vastgelegd. Bij de welstandstoets zal gekeken worden naar de verhoudingen, maat en schaal van het ontworpen gebouw, naar de vormgeving, naar materiaal- en kleurgebruik en in hoeverre het gebouw (of de verbouwing) in de omgeving past. De aansluiting op de openbare ruimte wordt vaak ook bekeken, maar de inrichting van de openbare ruimte zelf is nadrukkelijk geen onderdeel van de welstandsnota.

2.2 - Welstandstoezicht na 2004

Om te mogen toetsen aan redelijke eisen van welstand moet een Nederlandse gemeente (sinds 1 juli 2004) het eigen welstandsbeleid hebben vastgelegd in een welstandsnota. In 2004 heeft Almelo een welstandsnota opgesteld. De welstandsnota is gebaseerd op artikel 12a van de Woningwet. In deze nota zijn de beleidsregels vastgelegd met daarin de welstandskaders en -criteria, die worden toegepast bij de welstandsbeoordeling van de bouwplannen. Met de vaststelling van de welstandsnota 2017 vervalt de nota uit 2004 en neemt de gemeente een eigentijdse, overzichtelijke en minder rigide nota in gebruik. De welstandsnota 2017 is vooral een beheerinstrument voor de bestaande stad. Voor ingrijpende nieuwe ontwikkelingen kan gekozen worden voor het opstellen van een beeldkwaliteitsplan. De raad dient een beeldkwaliteitsplan goed te keuren, zodat het onderdeel wordt van het welstandsbeleid. Voor een plangebied waarvoor een beeldkwaliteitsplan is opgesteld, geldt dit beeldkwaliteitsplan tot en met de oplevering. De gemeenteraad zal dan worden verzocht het plangebied geheel of gedeeltelijk welstandsvrij te maken.

2.3 - Wettelijk kader

In de Woningwet worden de kaders geschetst voor de totstandkoming van een welstandsnota. Gemeenten zijn verplicht om ingezetenen van de betreffende gemeente te betrekken bij de totstandkoming van de welstandsnota. In Almelo is dit gebeurd door de welstandsnota vrij te geven voor inspraak van 27 juli tot en met 20 september 2016. Tijdens de inspraakperiode zijn er geen reacties ontvangen.

2.4 - Welstand in Almelo

De Woningwet biedt de gemeente de mogelijkheid om het welstandsbeleid ambtelijk te laten toetsen of door een welstandscommissie of een stadsbouwmeester. In Almelo is gekozen voor een stadsbouwmeester. Alle aanvragen om omgevingsvergunning voor de activiteit bouwen, die vallen in een welstandsplichtig gebied, worden voorgelegd aan de stadsbouwmeester. De vergadering en de adviezen van de stadsbouwmeester zijn openbaar. De stadsbouwmeester houdt één keer per twee weken spreekuur in Almelo. Dat gaat op afspraak. Aanvragers kunnen op dat moment met de stadsbouwmeester van gedachten wisselen over het bouwplan. Er wordt gelegenheid geboden om ontwerpen

voor te bespreken, of om toelichting te vragen omtrent een advies, voorafgaand aan het indienen van de aanvraag. Daarbij wordt meegedacht en worden praktische tips gegeven. Ook wordt meegedacht over de oplossingsrichtingen. Daarnaast is de stadsbouwmeester elke week aanwezig om bouwplannen formeel te beoordelen. Ook de gemeente zelf dient haar plannen voor te leggen aan de stadsbouwmeester. De stadsbouwmeester maakt één keer per jaar een verslag voor de gemeenteraad waarin hij of zij uitlegt op welke manier de criteria in de welstandsnota zijn toegepast. Een stadsbouwmeester is een onafhankelijk persoon en wordt door de gemeenteraad benoemd voor een periode van drie jaar, die eenmalig met drie jaar kan worden verlengd. Een afspraak maken met de stadsbouwmeester kan door contact op te nemen met de gemeente op het algemene telefoonnummer 0546-541111. Bij de toetsing c.q. beoordeling van aanvragen om omgevingsvergunning geeft de stadsbouwmeester een welstandsadvies aan het college van burgemeester en wethouders.

2. Monumenten

Monumentenzorg en welstand zijn van oudsher nauw met elkaar verbonden. Beide zijn erop gericht de kwaliteit en identiteit van de leefomgeving te bestendigen. Een belangrijk onderdeel daarvan is het behoud van monumenten en beschermde stadsgezichten die van cultuurhistorische waarde voor de stad zijn. Almelo telt circa 75 rijksmonumenten en ruim 100 gemeentelijke monumenten. Daarnaast kent onze gemeente 13 van gemeentewege beschermde stadsgezichten. Al dit erfgoed valt onder het welstandstoezicht. Welstand speelt een belangrijke rol bij de omgang met erfgoed.

Beschermde stadsgezichten

Beschermde stadsgezichten zijn gebieden van algemeen belang vanwege hun schoonheid, onderlinge samenhang of hun wetenschappelijke of cultuurhistorische waarde. Het gaat in een beschermd gezicht niet alleen om de afzonderlijke gebouwen die een bepaalde waarde vertegenwoordigen, maar juist om de onderlinge samenhang en de daarbij horende structuur, dan wel aanleg, die een cultuurhistorische betekenis heeft. De beschermde stadsgezichten zijn opgenomen in het bestemmingsplan.

Monumenten

Er zijn twee categorieën beschermde monumenten: rijksmonumenten en gemeentelijke monumenten. Een rijksmonument is een gebouw of object dat cultuurhistorisch gezien van nationaal belang is vanwege schoonheid, betekenis voor de wetenschap of cultuurhistorische waarde. Voor een gemeentelijk monument geldt hetzelfde, maar dan gaat het om lokaal belang. Het juridische kader voor de bescherming van monumenten wordt gevormd door de Wabo, de Erfgoedwet 1988 en onze Erfgoedverordening 2014. Bij een monument zijn de mogelijkheden voor het vergunningsvrij bouwen beperkter dan bij een niet-monument. Bij het Klantcontactcentrum kan worden geïnformeerd of een pand is aangewezen als monument en/of ligt in een beschermd stadsgezicht. Bij twijfel of een bouwwerkzaamheid wel of niet vergunningsvrij is, is het aan te bevelen om contact op te nemen met het Klantcontactcentrum.

Beoordeling van beschermde stadsgezichten en monumenten

Bij een voornemen tot sloop of wijziging van een pand in een beschermd stadsgezicht, wordt bij de beoordeling van het plan rekening gehouden met de waarde van de bestaande bebouwing. Er wordt beoordeeld of het plan een stedenbouwkundige of architectonische verbetering voor het geheel oplevert, waarbij vooral wordt gekeken naar het behoud van de samenhang. Daarom gelden ook in een beschermd gezicht

deels andere regels voor vergunningsvrij bouwen. Als een pand is aangewezen als monument, dan wordt er bij de beoordeling van de aanvraag om omgevingsvergunning voor de activiteit 'bouwen' advies uitgebracht door de Stadsbouwmeester voor het aspect welstand. Daarnaast wordt voor de activiteit 'wijzigen monument' advies uitgebracht door de monumentencommissie. De Stadsbouwmeester en de monumentencommissie zijn beide verbonden aan Het Oversticht in Zwolle. In bepaalde gevallen adviseert ook de Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed, bijvoorbeeld wanneer sprake is van gedeeltelijke sloop, een ingrijpende wijziging of reconstructie van een rijksmonument. Bij de beoordeling wordt erop gelet of in het plan zorgvuldig wordt omgegaan met veranderingen aan het monument. Daarbij gaat het niet alleen om het exterieur, maar ook om de gevolgen voor de interieurelementen en de structuur van het monument. De beoordeling vindt doorgaans plaats aan de hand van de beschrijving die ten grondslag heeft gelegen aan de aanwijzing tot monument.

2.6 - Afwijken van het advies door Burgemeester en Wethouders

Het gegeven advies is zwaarwegend, maar in bijzondere gevallen kan het college afwijken van het gegeven advies.

Afwijken op inhoudelijke grond

Op inhoudelijke grond kunnen burgemeester en wethouders slechts afwijken van het advies van de stadsbouwmeester indien zij tot het oordeel komen dat de stadsbouwmeester de van toepassing zijnde criteria niet juist heeft geïnterpreteerd, of naar hun oordeel niet de juiste criteria heeft toegepast. Indien burgemeester en wethouders op inhoudelijke grond afwijken van het advies van de welstandscommissie wordt dit in de beslissing op de aanvraag van de omgevingsvergunning gemotiveerd. De stadsbouwmeester wordt hiervan op de hoogte gesteld.

Afwijken bij zwaarwegende redenen

Burgemeester en wethouders hebben de mogelijkheid om indien een bouwplan strijdig is met redelijke eisen van welstand, toch de omgevingsvergunning te verlenen indien zij van oordeel zijn dat daarvoor zwaarwegende redenen zijn, bijvoorbeeld van economische of maatschappelijke aard. Deze afwijking wordt in de beslissing op de aanvraag van de omgevingsvergunning gemotiveerd. De stadsbouwmeester wordt hiervan op de hoogte gesteld.

Afwijken van de welstandscriteria (Hardheidsclausule)

Ook de stadsbouwmeester zelf kan bij zijn advisering afwijken van de welstandscriteria. Dit kan gebeuren op basis van een gemotiveerd positief welstandsadvies bij plannen die weliswaar strijdig zijn met redelijke eisen van welstand. Burgemeester en wethouders kunnen dan, na schriftelijk en gemotiveerd advies van de stadsbouwmeester afwijken van deze welstandscriteria (=hardheidsclausule). Eén keer per jaar maakt het college een verslag voor de gemeenteraad hoe zij is omgegaan met de adviezen van de stadsbouwmeester en waarin zij aangeeft in hoeveel gevallen er is opgetreden tegen bouwwerken die in ernstige mate in strijd zijn met redelijke eisen van welstand.

2.7 - Indieningsvereisten

In de ministeriële regeling omgevingsrecht is aangegeven welke gegevens moeten worden ingeleverd bij een aanvraag om een omgevingsvergunning. Informatie hierover is te vinden op www.rijksoverheid.nl, of bij het Klant Contact Centrum van de gemeente tel 0546-541111. Het staat u vrij om meer gegevens in te dienen als u van mening bent dat

het uw plan beter toelicht.

2.8 - Indienen van bezwaar

Belanghebbenden kunnen binnen zes weken bezwaar (of in voorkomende gevallen beroep) indienen tegen de beslissing van burgemeester en wethouders op de aanvraag voor een omgevingsvergunning op grond van de Algemene Wet Bestuursrecht.

Belanghebbenden zijn in de regel de planindiener en/of de direct omwonenden. Als een bezwaar of beroep te maken heeft met het welstandsoordeel richt de belanghebbende zich nadrukkelijk op het oordeel van burgemeester en wethouders en niet op het advies van de stadsbouwmeester. Dat is immers alleen een advies aan burgemeester en wethouders. De stadsbouwmeester zelf kent daarom geen bezwaarprocedure voor belanghebbenden.

2.9 - Handhaven

De gemeente geeft met deze welstandsnota regels voor het welstandstoezicht en zal zich ook inspannen voor de naleving daarvan. Als voor een vergunningplichtig bouwwerk geen omgevingsvergunning is aangevraagd, dan wel het bouwwerk na realisering blijkt af te wijken van de tekeningen waarop de omgevingsvergunning is afgegeven, dan krijgt de eigenaar de gelegenheid om (alsnog of opnieuw) een vergunning aan te vragen voor het gerealiseerde bouwwerk. Als deze omgevingsvergunning moet worden geweigerd, bijvoorbeeld vanwege een negatief welstandsadvies, dan zal de eigenaar de situatie moeten veranderen. Burgemeester en wethouders kunnen dan degene die tot het opheffen van de situatie bevoegd is aanschrijven om binnen een door hen te bepalen termijn de strijdigheid op te heffen. Ook bouwwerken waarvoor geen omgevingsvergunning hoeft te worden aangevraagd of bouwwerken die worden of zijn gebouwd in het welstandsvrije gebieden moeten aan minimale welstandseisen voldoen. Volgens artikel 12 van de Woningwet mag het uiterlijk van een bouwwerk niet in ernstige mate in strijd zijn met redelijke eisen van welstand. Deze "excessenregeling" wordt verder uitgelegd in hoofdstuk 8.

BIJLAGE 3 – behorende bij deel 1 van deze nota (Beleid)

Oorspronkelijke* toelichting van de algemene criteria

A. Relatie tussen vorm, gebruik en constructie

Van een bouwwerk, dat voldoet aan redelijke eisen van welstand mag worden verwacht, dat de verschijningsvorm een relatie heeft met het gebruik ervan en de wijze waarop het gemaakt is, terwijl de vormgeving daarnaast ook zijn eigen samenhang en logica heeft. Een bouwwerk wordt in de eerste plaats gemaakt om te worden gebruikt. Hoewel het welstandstoezicht slechts is gericht op de uiterlijke verschijningsvorm, kan de vorm van het

bouwwerk niet los worden gedacht van de eisen vanuit het gebruik en de mogelijkheden die materialen en technieken bieden om een doelmatige constructie te maken.

Gebruik en constructie staan aan de wieg van iedere vorm. Maar daarmee is nog niet gezegd dat de vorm altijd ondergeschikt is aan gebruik en constructie. Ook wanneer andere aspecten als gebruik en constructie de vorm gedurende het ontwerpproces gaan domineren, mag worden verwacht dat de uiteindelijke verschijningsvorm een begrijpelijke relatie houdt met zijn oorsprong. Deze andere factoren zijn o.a. de omgeving, de associatieve betekenis van de vorm in de sociaal-cultureel context. Daarmee is gezegd dat het uiterlijk van het gebouw meer moet zijn dan de rechtstreekse optelsom van gebruik en constructie.

De vorm mag uiteindelijk best leidend zijn, mits er maar een duidelijke relatie blijft bestaan met het gebruik en de constructie van het object. Het gaat vooral om samenhang en consistentie. En het verhaal achter het gebouw moet kloppen. Als het verhaal (vorm, gebruik en constructie) niet te volgen is, verliest de architectuur aan begrijpelijkheid en integriteit.

B. Relatie tussen bouwwerk en omgeving

Van een bouwwerk, dat voldoet aan redelijke eisen van welstand mag worden verwacht dat het een positieve bijdrage levert aan de kwaliteit van de openbare (stedelijke of landschappelijke) ruimte. Daarbij worden hogere eisen gesteld naarmate de openbare betekenis van het bouwwerk of van de omgeving groter is.

Dit criterium beschrijft welstand in letterlijke zin: het gebouw of object moet 'wel staan'. Dat betekent dat het niet alleen dienstbaar moet zijn aan zijn gebruikers, maar ook aan de omgeving waarin het staat. In ruil voor het gebruik van de ruimte, wordt verwacht dat het bouwwerk ook iets teruggeeft aan die ruimte. De stad of platteland is geen verzameling losse elementen maar een samenhangend geheel van ruimtelijke systemen.

Objecten moeten passen binnen die ruimtelijke systemen en een positieve bijdrage leveren aan de kwaliteit van hun omgeving. Met andere woorden: het bestaansrecht van een object ligt niet in alleen in het eigen functioneren, maar ook in de betekenis die het object heeft in zijn stedelijke of landschappelijke omgeving. Ook van een object dat met zijn omgeving contrasteert, mag worden verwacht dat het zorgvuldig is ontworpen en de omgeving niet ontkent.

**Ze zijn gebaseerd op de notitie 'Architectonische kwaliteit, een notitie over architectuurbeleid' die prof. ir. Tjeerd Dijkstra schreef als rijksbouwmeester in 1985. Ruim 25 jaar later zijn de opvattingen over welstand enigszins veranderd. Anno 2012 denken we vrijer over wat architectonisch toelaatbaar is en worden minder strikte stijloordelen geveld. De interpretatie van de algemene criteria is in de loop der tijd enigszins aangepast aan de opvattingen van deze tijd.*

Waar het omgaat is, dat het object een positieve bijdrage levert aan de kwaliteit van de omgeving en de te verwachten ontwikkeling daarvan.

C. *Betekenenissen van vormen in sociaal-culturele context*

Van een bouwwerk, dat voldoet aan redelijke eisen van welstand mag worden verwacht dat verwijzingen en associaties zorgvuldig worden gebruikt en uitgewerkt, zodat er concepten en vormen ontstaan die bruikbaar zijn in de bestaande maatschappelijke realiteit.

Als vormen regelmatig in een bepaald verband zijn gezien, krijgen ze een zelfstandige betekenis en roepen ze, los van gebruik en constructie, bepaalde associaties op. Pilasters in classicistische gevels verwijzen naar zuilenstructuren van tempels, transparante gevels van glas en metaal roepen associaties op met techniek en vooruitgang.

In iedere bouwstijl wordt gebruik gemaakt van verwijzingen en associaties naar wat eerder of elders al aanwezig was of naar wat in de toekomst wordt verwacht. De kracht of de kwaliteit van een bouwwerk ligt echter vooral in de wijze waarop die verwijzingen en associaties worden verwerkt en geïnterpreteerd binnen het kader van de actuele culturele ontwikkelingen. Hierdoor ontstaan concepten en vormen, die bruikbaar en afgestemd zijn op de bestaande maatschappelijke realiteit.

De maatschappelijke context waarin een bouwwerk verrijst wordt meegewogen en nagestreefd wordt dat een gebouw integer is in zijn tijd. Voorkomen moet worden, dat een object associaties oproept, die onnodig kwetsend of misplaatst zijn.

Bij restauraties is sprake van herstel van elementen uit het verleden, maar bij nieuwbouw of verbouw in een bestaande (monumentale) omgeving betekent dit dat duidelijk moet zijn wat authentiek is en wat nieuw is toegevoegd. Een ontwerp kan geïnspireerd worden door een bepaalde tijdsperiode, maar dat is iets anders dan het imiteren van stijlen, vormen en detailleringen uit het verleden.

Associatieve betekenissen zijn van groot belang om een omgeving te begrijpen als beeld van de tijd waarin zij is ontstaan, als verhaal van de geschiedenis, als representant van een stijl. Daarom is het zo belangrijk om ook bij nieuwe bouwplannen zorgvuldig met stijlvormen om te gaan; zij vormen immers de geschiedenis van de toekomst.

D. *Evenwicht tussen helderheid en complexiteit*

Van een bouwwerk, dat voldoet aan redelijke eisen van welstand mag worden verwacht dat er structuur is aangebracht in het beeld, zonder dat de aantrekkingskracht door simpelheid verloren gaat.

Een belangrijke eis die aan een ontwerp voor een object mag worden gesteld, is dat er structuur wordt aangebracht in het beeld. Een heldere structuur biedt houvast voor de waarneming en is bepalend voor het beeld dat men vasthoudt van een object. Symmetrie, ritme, herkenbare maatreksen en materialen maken het mogelijk de grote hoeveelheid visuele informatie die de gebouwde omgeving geeft te reduceren tot een bevattelijk beeld.

Het streven naar helderheid mag echter niet ontaarden in simpelheid. Een bouwwerk moet de waarnemer blijven prikkelen en intrigeren en zijn geheimen niet direct prijsgeven. Er mag best een beheerst beroep op de creativiteit van de voorbijganger worden gedaan. Van oudsher worden daarom helderheid en complexiteit als

complementaire begrippen ingebracht bij het ontwerpen van bouwwerken. Complexiteit in de architectonische compositie ontstaat vanuit de ruimtelijke en functionele eisen voor het object. Bij een gebouwde omgeving met een hoge belevingswaarde zijn helderheid en complexiteit tegelijk aanwezig in een evenwichtige en spanningsvolle relatie.

E. *Schaal en maatverhoudingen*

Van een bouwwerk, dat voldoet aan redelijke eisen van welstand mag worden verwacht dat het een samenhangend stelsel van maatverhoudingen heeft dat beheerst wordt toegepast in ruimtes, volumes en vlakverdelingen.

Ieder bouwwerk heeft een schaal die voortkomt uit de grootte of betekenis van de betreffende bouwopgave. Grote bouwwerken kunnen uiteraard binnen hun eigen grenzen geleed zijn, maar worden onherkenbaar en ongeloofwaardig als ze eruitzien alsof ze bestaan uit een verzameling losstaande kleine bouwwerken.

De maatverhoudingen van een bouwwerk zijn van groot belang voor de belevingswaarde ervan, maar vormen tegelijk een van de meest ongrijpbare aspecten bij het beoordelen van ontwerpen.

De waarnemer ervaart bewust of onbewust de maatverhoudingen van bouwwerken, maar waarom de maatverhoudingen van een bepaalde ruimte aangenamer, evenwichtiger of spannender zijn, dan die van een anders, valt nauwelijks vast te stellen.

Duidelijk is dat de kracht van een compositie groter is naarmate de maatverhoudingen een sterkere samenhang en hiërarchie vertonen. Mits bewust toegepast, kunnen ook spanning en contrast daarin hun werking hebben.

De afmetingen en verhoudingen van gevelelementen vormen samen de compositie van het gevelvlak. Hellende daken vormen een belangrijk element in de totale compositie. Als toegevoegde elementen (zoals een dakkapel, aanbouw of zonnecollector) te dominant zijn ten opzichte van de hoofdmassa of de vlakverdeling, verstoren zij niet alleen het beeld van het object zelf, maar ook dat van de omgeving waarin het staat.

F. *Materiaal, textuur, kleur en licht*

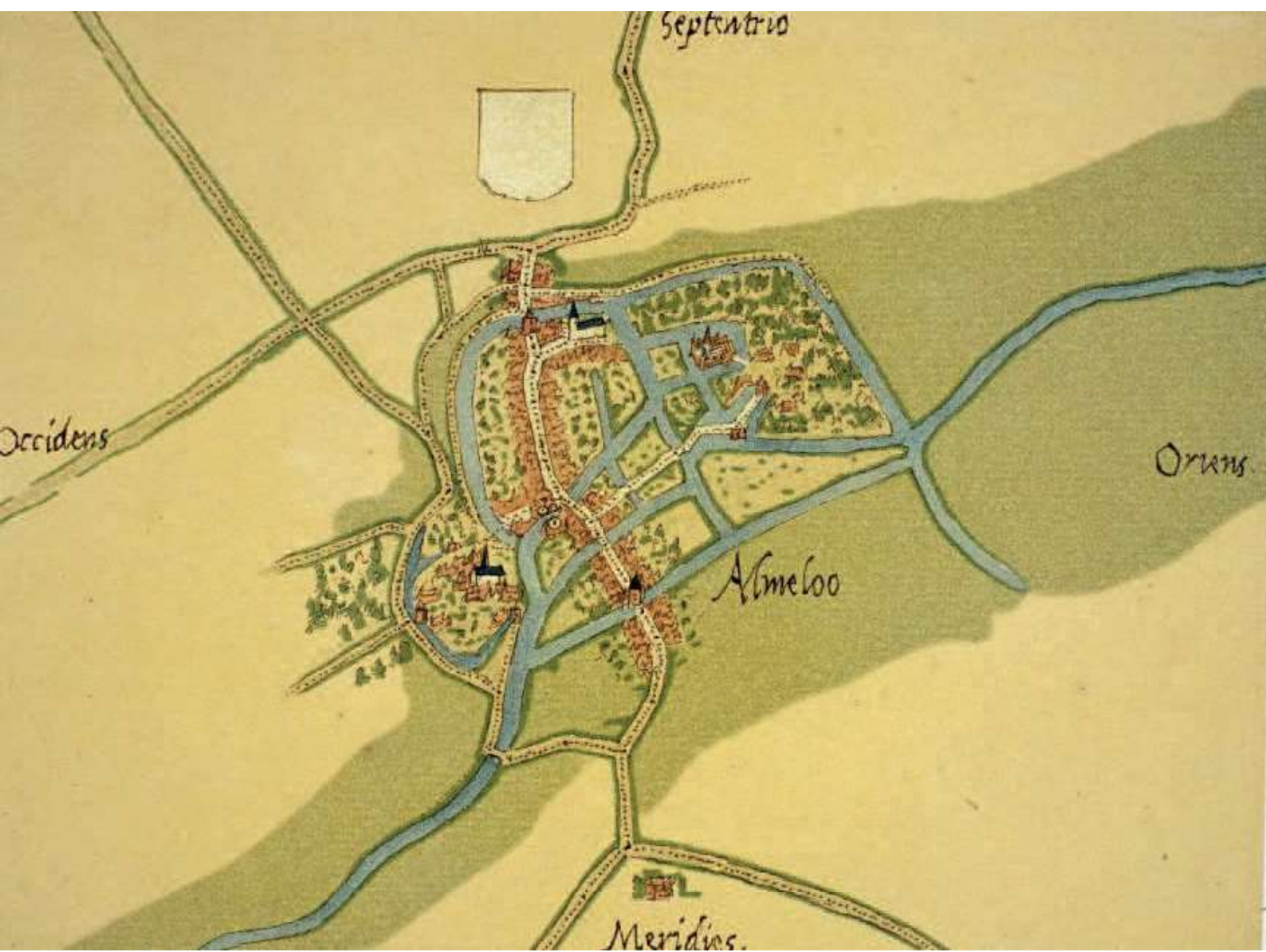
Van een bouwwerk, dat voldoet aan redelijke eisen van welstand mag worden verwacht, dat materiaal, textuur, kleur en licht het karakter van het bouwwerk zelf ondersteunen en de ruimtelijke samenhang met de omgeving of de te verwachten ontwikkeling daarvan duidelijk maken.

Door middel van materialen, kleuren en lichttoetreding krijgt een bouwwerk uiteindelijk zijn kracht: het wordt zichtbaar en voelbaar. De keuze van materialen en kleuren is tegenwoordig niet meer beperkt tot wat lokaal aan materiaal en ambachtelijke kennis voorhanden is. Die keuzevrijheid maakt de keuze moeilijker en het risico van een onsamenhangend beeld groter.

Als materialen en kleuren teveel los staan van het ontwerp en daarin geen ondersteunende functie hebben maar slechts worden gekozen op grond van decoratieve werking, wordt de betekenis ervan toevallig en kan het afbreuk doen aan de zeggingskracht van het bouwwerk. Dit is bijvoorbeeld het geval wanneer het gebruik van materialen en kleuren geen ondersteuning geeft aan de architectonische vormgeving of een juiste interpretatie van de aard en ontstaansperiode van het bouwwerk in de weg staat.

INTERMEZZO

DE HISTORIE VAN ALMELO

Parallel structuur

Almelo is ontstaan op een kruising van land en waterwegen. De Grotestraat kruist de Almelose Aa. Deze hoofdstraat van het Almelose centrum kenmerkt zich door zijn langgerektheid en enigszins bochtige verloop. De smalle percelen met bebouwing stonden loodrecht op deze straat. Aan de achterzijde liepen paadjes en sloten voor de afwatering.

De Hagengracht en Schalderoi herinneren nog aan deze tijd. Samen met de Grotestraat vormen zij een parallelle structuur die kenmerkend is voor de middeleeuwse Almelose binnenstad. De Grotestraat was door verschillende smalle "gangen" verbonden met de achterstraten.

Enkele van deze stegen bestaan nu nog en worden gebruikt als korte doorsteek of om te dwalen in de stad. De parallelstructuur met de dwarsstraten en -stegen is een belangrijke waarde van de historische binnenstad.

Een kasteel in de stad

Direct achter de Grotestraat begint de “Heerlijkheid van Huize Almelo”. Dit historische landgoed maakt deel uit van de oostelijke groene long van Almelo. Het kasteel, omgeven door grachten en groen, grenst direct aan de Almelse binnenstad. De bochtige historische straten en intieme pleinen van de binnenstad vormen een boeiend contrast met de imposante lanenstructuur en waterpartij rond Huize Almelo. Deze twee werelden, de oase van rust en ruimte én de drukke en levendige binnenstad, zo dicht bij elkaar geven Almelo haar unieke sfeer en karakter.

De lange lijn

In de 19de eeuw, de bloeitijd van de industrie, werden in Twente vele kanalen gegraven, waaronder het Overijssels kanaal. Vroeger eindigde het Overijssels kanaal midden in de binnenstad, in een ruime havenkom. Pakhuizen en fabrieken stonden aan het kanaal en dus eigenlijk midden in de stad. De havenkom met destijds een groot marktplein was dé plek waar de historische binnenstad en de “nieuwe” industriële wereld samenkwamen.

De haven en een gedeelte van het kanaal zijn gedempt (1953 – 1955). Veel fabrieken zijn afgebroken waarna de stad een grote vernieuwingsslag heeft doorgemaakt in de jaren '70 en '80.

De schoorsteenpijp en het portiershuisje zijn toen ingepast in de nieuwe structuur van de stad. De vijver rond de schoorsteenpijp was het enige water dat toen is aangelegd.

Water Weg Terug

In het najaar van 1985 presenteerde een aantal burgers onder het motto 'Water Weg Terug' het plan om het water terug te brengen in Almelo. Het plan omvatten o.a. het opnieuw aanleggen van de binnenhaven, de opwaardering van het Kolkje, het terugbrengen van het water bij de oude Bleek en het opknappen en verfraaien van de Almelose Aa. Er werd een grote maquette (4x4 meter) van het plan gemaakt, waarop de teruggebrachte haven te zien was. Korte tijd later werd het plan en de maquette aangeboden aan de toenmalige wethouder van Almelo, de heer de Vogel. Om de ideeën niet te laten verwateren werd de stichting 'Water Weg Terug' opgericht.

De grote inspirator achter deze stichting was de inmiddels overleden Almelose architect Jan van Elsberg. De stichting werd gesteund door een grote groep deskundigen die op persoonlijke titel zitting hadden in een ondersteuningsgroep. De maquette is jarenlang te zien geweest in het (voormalige) stadhuis.

Nu, ruim dertig jaar later, is een deel van de plannen gerealiseerd en staat het ontbrekende deel in de steigers om te worden gerealiseerd.

Binnenstadsplannen

Pas vanaf 2008 liep het gemeentebestuur warm voor de visie om Almelo het water terug te geven en het kanaal open te graven. De eerste plannen voor een grote herstructurering van de binnenstad met haven waren te ambitieus. In 2011 is een compacter plan met haven door de gemeenteraad vastgesteld.

In 2019 zal de eerste fase –het nieuwe Marktpluin met een bevaarbare haven– zijn gerealiseerd. De lange waterlijn is een heel bijzonder element in de ruimtelijke opbouw van de stad. Voor de identiteit van Almelo acht de stad het van belang om de lange lijn weer in ere te herstellen. De ruimtelijke structuur van de stad wordt daardoor weer logisch.

Levendig en sfeervol

Voor de levendigheid in de stad biedt het terugbrengen van bevaarbaar water in de stad veel kansen. Denk aan waterrecreatie en schaatsen in de winter, maar ook het vertoeven aan het water en het brengen van koelte in de zomer. Qua architectuur onderscheidt de lange lijn zich met grootschalige en kloeke gebouwen zoals de Rechtbank, Javatoren en vrij recent het nieuwe stadhuis. Op het Marktplaats wordt de sfeer van pakhuizen nagestreefd.

Opnieuw liggen er economische motieven ten grondslag aan het brengen van het water tot in het centrum. Nu niet voor de aanvoer van katoen, maar uit stedenbouwkundige overwegingen en het vergroten van de aantrekkelijkheid van de binnenstad om meer bezoekers te verleiden de binnenstad te bezoeken.

Karakter en identiteit

De hiervoor gekenschetste karakteristiek van de stad laat zich vertalen naar de onderstaande identiteit van Almeloze binnenstad.

1. De langgerekte historische Grotestraat met de parallelle straten vormt de ruggengraat van de stad. De gemoedelijkheid, verscheidenheid en kleinschaligheid voel je terug in de gezellige en vriendelijke sfeer die er hangt.
2. Huize Almelo laat zien hoe nauw de stad verbonden is met haar ommelanden. Groen en water nemen een belangrijke plaats in.
3. Het terugbrengen van kanaal en havenkom in de binnenstad betekent dat Almelo weer kiest voor water. Ook laat zij haar trots zien op de industriële en economische ontwikkeling van de stad.
4. Het nieuwe Stadsplein waar veel samenkomt, wordt de verbindende schakel tussen historisch en vernieuwend Almelo en wordt de plek waar mensen elkaar ontmoeten.

HET ONTSTAAN VAN HET LANDSCHAP – IN EEN NOTENDOP

Almelo ligt op de overgang van twee landschapstypen, namelijk het oude cultuurlandschap met beekdalen en dekzandruggen en het jonge veenontginningslandschap. De Aadijk, een kade van het voormalige veenriviertje de Aa, ligt op de overgang tussen zand en de oorspronkelijke veenkolonie.

De één-na-laatste ijstijd

Het reliëf en bodemgesteldheid zijn bepalend geweest voor de inrichting van het landschap. De oorsprong van het landschap ligt in de verschillende geologische perioden. Erg bepalend was de op één na laatste ijstijd (het glaciaal Saalien) toen het landijs vanuit Scandinavië Nederland bereikte in de vorm van grote ijslobben. Deze ijslobben namen allerlei materiaal met zich mee en stuwden dit op tot de heuvelruggen die we nu kennen. Na het smelten van het landijs bleef plaatselijk een dik en nauwelijks waterdoorlatend pakket van keien, grind, grof zand en keileem achter. Op de opgestuwde hellingen ontstonden erosiedalen en in de lager gelegen delen een netwerk van smeltwaterstroompjes. Al met al kende Twente een sterke afwisseling van hoge en lage terreingedeeltes.

De laatste ijstijd

In de laatste ijstijd van het Pleistoceen (het glaciaal Weichselein) bereikte het ijs Nederland niet. Door de koude droogte had wind vrij spel op de onbegroeide gronden, waardoor Twente werd bedekt met een laagje fijn zand, zogenaamde dekzand. Het huidige reliëf werd hierdoor genivelleerd en werd glooiender. Daarna in het Holocene werd het klimaat warmer en natter. Er groeiden meer en meer vegetatie. In de komvormige delen bleef het water staan door de ondoordringbare laag keileem.

Hier ontstonden de uitgestrekte veengronden, zoals rond Vriezenveen. Beken zoals Regge en Dinkel baanden zich een weg door het landschap en overstroomden regelmatig. Zo werd het landschap kleinschaliger en ontstonden de kenmerkende kleine dekzandkoppen.

De eerste bewoners

Zij vestigden zich op de flanken van de stuwallen en op de hoger gelegen dekzandkoppen. Vanaf de Karolingische tijd kreeg de landbouw een meer permanent karakter en ontstonden grote aaneengesloten bouwlandcomplexen. Soms was de beschikbare grond beperkt en ontstonden eenmansessen, ook wel kampen genoemd. Door het eeuwenlang bemesten van gronden met mest uit potstal en heideplaggen ontstond een vruchtbaar cultuurdek van 50-120 cm. Dit werden de enkeerdgronden.

Cultiveren

Later door de toename van de bevolking werden ook de woeste gronden meer en meer in cultuur genomen en wegen aangelegd, die nu vaak nog dezelfde loop hebben. Het oude cultuurlandschap bestaat uit oude nederzettingen, landbouwgronden, die al geruime tijd in cultuur zijn, oude bosgebieden en landgoederen. Op de dekzandruggen ontstonden aaneengesloten escomplexen en individuele kampongtingingen. De lagergelegen delen in de beekdalen overstroomden vaak en zijn met de aanleg van systemen van sloten en greppels pas later in cultuur genomen. Grote delen van het gebied bleven tot in de negentiende eeuw in gebruik als heide of gemeenschappelijke weiland.

Stichten van landgoederen

Toen de gemeenschappelijke markegronden werden verdeeld en ontgonnen, ontstond er een kleinschalig landschap met houtwallen. In de negentiende eeuw werden door de adel landgoederen gesticht die veel invloed hebben gehad op de inrichting van het landschap. Later kwamen daar de buitenplaatsen van de textielfabrikanten nog bij.

Agrarisch gebruik

Het zandige veenontginning-landschap ten noorden van de stad kreeg pas veel later een agrarisch gebruik, nadat het hoogveen was verwijderd voor de turfwinning. Het landschap is hier orthogonaal ingericht en veel opener dan het oude cultuurlandschap. Het oude cultuurlandschap kent ook doorsnijdingen door beken, zoals de Loolee, Bornsebeek, Weezenbeek.

Almelo ligt op grensvlak van twee landschapstypen.
Kaart uit 1889

De Doorbraak als ecologische verbinding

Op een hoger schaalniveau zijn er de gegraven kanalen, die zorgden voor versnippering van het landschap omdat ze barrières opwierpen. De laatste jaren komt een project tot stand dat belangrijk is voor de waterhuishouding van Almelo, namelijk 'de Doorbraak', een nieuw bekensysteem met een lengte van 13 km. Dit natuurgebied vormt een ecologische verbindingszone tussen Twente en Salland.

